

Türkiye'nin AB tam üyelik perspektifi tehlikede mi?

Türkiye ve AB arasındaki tam üyelik müzakerelerinin başlamasından bir yıl sonra durum analizi

Alexander Bürgin¹

Türkiye'nin tam üyeliği Avrupa Birliği'ne kültürel, jeostratejik ve ekonomik açılardan birçok avantaj sağlıyor. Ancak tam üyelik müzakerelerinin başlamasından bir yıl sonra belirtilen bu avantajların giderek etkisini kaybetmekte olduğu ve bunların yerini karşılıklı eleştirilerin aldığı görülüyor. Avrupa Birliği Türk hükümetini siyasi reformlar alanında gerekli ilerlemeleri kaydetmemekle ve Kıbrıs sorununda yükümlülüklerini yerine getirmemekle suçluyor. Ankara'nın Türk liman ve havaalanlarını Kıbrıs Rum gemi ve uçaklarına açma konusunda direnmesi dolayısıyla Türkiye tam üyelik müzakerelerinin askıya alınması ile tehdit ediliyor.

Bu yazıyla Türkiye'deki olumlu gelişmelerin gözardı edilmemesi gerektiğini ve Türk hükümetinin Avrupa Birliği'ne yönelik politikası değerlendirilirken hükümetin kısıtlı hareket olanaklarının dikkate alınması gerektiğini vurgulamak istiyoruz. Türkiye şu anda seçim dönemine girmiş bulunuyor. 2007 yılında yeni bir Cumhurbaşkanı ve yeni bir Meclis seçilecek. Halkın geniş bir kesimi AB konusunda hayal kırıklığına uğramış olduğundan, kesin bir AB politikası izlemek giderek zorlaşıyor. AB'nin Kıbrıs sorunu konusundaki tutumunun adil olmadığı düşünülüyor, tam üyelik yolunda Türkiye'nin önüne sürülen koşullar Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin tam üyeliğine ilişkin niyetinin ciddi olmadığı izlenimini yaratıyor. Milliyetçi çevreler giderek güç kazanırken, adli ve askeri alandaki bazı ısrarcı çevreler ülkeyi Avrupa standartlarına yaklaştırmayı amaçlayan reformların gerçekleştirilmesine karşı geliyorlar.

Yazıda Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasının sağlayacağı avantajlardan başlanarak önce Türkiye'den müzakereler² esnasında yerine getirmesi istenen koşullar belirtilecek. Daha sonra tam üyelik müzakerelerinin başlamasından bir yıl sonraki durumun analizi yapılarak, Kıbrıs sorunundaki anlaşmazlığın ve reform sürecindeki yavaşlamanın nedenleri belirtilecek.

Referat:
Westliche Industrieländer
www.fes.de/international

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinin sağlayacağı avantajlar

Türkiye'nin güncel durumu ve üyelik müzakerelerinde varılan son nokta değerlendirilirken Avrupa Birliği'ne tam üyeliğin sağlayacağı yararların da mutlaka dikkate alınması gerekiyor.

Entegrasyon: Avrupa Birliği Türkiye'yi tam üye olarak kabul ettiği takdirde kültürlerarası çatışmanın engellenmesi açısından önemli bir adım atmış olacak. Böyle bir sinyal Avrupa'da yaşamakta olan – ve sadece Almanya'da sayıları üç milyon dolayında bulunan – Müslümanların entegrasyonu açısından çok yararlı olacak.

Güvenlik politikası: Gergin Yakındoğu ve Ortadoğu bölgelerinde güvenilir bir ortağa sahip olmak jeostratejik açıdan Avrupa Birliği'ne yarar sağlayacak. Avrupa Birliği bu bölgede ancak Türkiye'nin desteğiyle etkili olabilir. Özellikle Lübnan savaşı ve Türkiye'nin uluslararası barış gücüne katılmış olması batı ülkelerinin güvenilir bir ortak olarak Türkiye'ye ne denli gereksinim duymakta olduklarını gösteriyor.

Ekonomi: Türkiye Hazar Denizi ve Ortadoğu'daki enerji kaynakları ve Avrupa arasında önemli bir bağlantı oluşturuyor. Değişik boru hatları AB'ye yeni enerji yolları sunmanın yanı sıra Rusya'ya karşı bağımlılığı da azaltıyor. Ayrıca şirketler açısından bakıldığında AB'ye entegre olmuş bir Türkiye cazip bir pazar oluşturacak, aynı zamanda da komşu devletlerin pazarları için önemli bir çıkış noktası niteliği taşıyacaktır.

Demokratikleşme süreci: AB'ye tam üyelik perspektifi Orta ve Doğu Avrupa devletlerinin komünizmden demokrasiye dönüşüm sürecine belirgin destek sağladı. Türkiye'nin AB'ye tam üyelik perspektifinin de benzer bir güçlendirici etki sağladığı gözleniyor. Türkiye'nin 1999 yılında tam üye adayı olarak kabul edilmesinden bu yana ülkede büyük değişimler kaydedildi. Ancak mentalite değişimi zorla gerçekleşemeyeceğinden, demokratikleşme süreçlerinde zamana ihtiyaç duyuluyor. Mevcut eksiklikler müzakere süreci içinde telafi edilebileceğinden, bunlar Türkiye'nin tam üyeliğine karşı sav olarak ileri sürülmemelidir.

Tam üye olunmaması halinde de ekonomik ve jeostratejik hedeflere ulaşılabileceği yönündeki iddialar, tam üyelik hedefinden geri dönüşün Türkiye'nin iç politikasında ve Avrupa ile ilişkilerinde istikrarsızlığa neden olabileceği ihtimalini gözden geçiriyor. Böyle bir durumda İslami ve milliyetçi çevreler AB'nin Türkiye'yi Müslüman kimliği dolayısıyla geri çevirdiğini savunacaklardır. Doğu ve batı ülkeleri arasındaki zaten gerginleşmiş ortamda böyle bir durum olumsuz sonuçlar yaratabilir. Zaten Irak ve Lübnan'daki savaşlar Türk halkında batıya karşı yabancılaşmaya neden olmuş bulunuyor. Tam üyelik müzakerelerinin sona ermesi Türkiye'nin Avrupa ve batı ülkeleriyle olan tarihi bağlarını tehlikeye düşürebilir. Buna bağlı olarak Türkiye'de istikrarın bozulması da tüm bölgede olumsuz etkiler yaratabilir.

Ayrıca AB önemli bir birlik ortağını kaybedebilir. Avrupa Birliği'nin dünya siyasetinde ABD'nin yanında daha büyük bir rol üstlenme yönündeki çabaları da sekteye uğrayabilir. Müzakerelerin askıya alınması ayrıca Türk ordusu ve PKK teröristleri

arasında ülkenin güneydoğu bölgesinde yaşanan çatışmaların daha da tırmanmasına neden olabilir. Türk ordusu Kuzey Irak'ta saklanan PKK askerlerine müdahale etmek için Kuzey Irak'a girmeyi düşünüyor. ABD'nin tepkisi ve böyle bir müdahalenin AB ile yürütülmekte olan müzakereler üzerinde yaratabileceği olumsuz sonuçlar askerleri bugüne kadar engellemiş bulunuyor. Türkiye'de oluşacak bir istikrarsız ortam ülkenin AB ile olan ekonomik ilişkilerini de olumsuz yönde etkileyebilecek.

Tam üyeliğin sağlayacağı – yukarıda belirtilen – avantajlar ve müzakerelerin askıya alınmasının getireceği muhtemel olumsuz sonuçlar dikkate alındığında, tam üyeliğin yaratacağı siyasi ve finansal yük önemini kaybediyor. Türkiye'nin tam üyeliğinin AB'ye getireceği finansal yük henüz tam olarak tahmin edilemiyor. Ancak bilinen tek husus, Türkiye'ye tarım ve yapısal fonlar için verilecek mali desteğin yeni katılan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine sağlanan yardımlardan çok daha düşük olacağı ve Avrupa ekonomisinin refah düzeyi hızla artmakta olan Türkiye'den istifade edeceğidir. Ayrıca Türkiye'nin tam üyeliği kurumsal açıdan Avrupa karar süreçleri üzerinde çok büyük bir etki yaratmayacak. Zaten on yeni üyenin kabulü dolayısıyla AB kurumlarında acilen reform yapılması zorunlu hale gelmiş bulunuyor.

Müzakere Çerçevesi

Avrupa Birliği Türkiye ile tam üyelik müzakerelerini 3 Ekim 2005 tarihinde başlattı. Müzakereler tam üyelik hedefine yönelik olarak yürütülmekle beraber, bu hedef hakkında herhangi bir güvence verilemiyor. Türkiye'nin en erken 2014 finansman döneminin başında üye olabileceği belirtiliyor. Türkiye'nin tam üyeliğe kabulünden sonra AB mevcut üyelerin istihdam pazarlarını ve AB bütçesini rahatlatmak için serbest dolaşım, yapısal politikalar ve tarım konularında uzun süreli geçiş dönemleri, özel düzenlemeler veya daimi koruma önlemleri alabilir. Bu hususlar Türkiye ve AB'nin 25 üyesi tarafından imzalanan Çerçeve Anlaşması'nda³ yer alıyor. Anlaşmada ayrıca üyelik kararının Avrupa Birliği Konseyi tarafından oybirliği ile verileceği ve bu kararın Avrupa Parlamentosu ve ulusal parlamentolar tarafından da onaylanması gerektiği ifade ediliyor. Fransa'da ise halk referandum yoluyla karar verecek.

Kopenhag Kriterleri'nden doğan yükümlülükler

Türkiye'nin tam üye olarak kabul edilebilmesi için dört grupta toplanmış olan Kopenhag Kriterleri'ni⁴ yerine getirmiş olması gerekiyor:

1. Siyasi kriterler: Kurumsal istikrar, demokrasi ve hukukun üstünlüğü, insan haklarına ve azınlıklara saygı gösterilmesi ve bu hakların korunması;
2. Ekonomik kriterler: İşleyen bir piyasa ekonomisi ve AB içinde rekabetçi baskı ile başedebilecek güce sahip olunması ;
3. AB müktesebatının (acquis communautaire) kabulü: Siyasal, ekonomik ve parasal birliğin hedeflerine katılma da dahil olmak üzere, AB üyeliğinin getireceği yükümlülükleri üstlenebilme yeteneğine sahip olunması;

4. AB'nin özümseme kapasitesi: Birliğin Avrupa'nın entegrasyonu momentumunu muhafaza ederken yeni üyeleri özümseme kapasitesi.

Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'nin ilk üç başlığında belirtilen hususlarda kaydettiği ilerlemeleri denetlemek için Avrupa Komisyonu tarafından yıllık İlerleme Raporları hazırlanıyor.⁵ Avrupa Komisyonu'nun Türkiye'nin siyasi kriterleri "yeterli ölçüde" karşıladığına ilişkin rapor vermiş olması (2005 İlerleme Raporu'nun da onayladığı 2004 İlerleme Raporu), müzakerelerin başlatılması için ön koşulu oluşturuyordu. 2005 İlerleme Raporu'nda ayrıca Türkiye'nin insan hakları alanında ve ordu üzerinde sivil denetimin sağlanması konusunda bazı eksiklikleri telafi etmesi gerektiği de belirtiliyordu. "Birliğin temelini oluşturan özgürlük, demokrasi, insan haklarına ve temel özgürlüklere tam saygı ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin ciddi ve ısrarlı bir şekilde ihlal edilmesi" durumunda Komisyon kendi inisiyatifiyle veya üye devletlerin üçte birinin talebi üzerine müzakerelerin askıya alınmasını önerebiliyor ve müzakerelerin tekrar başlaması için yerine getirilmesi gereken koşullara yönelik tekliflerde bulunabiliyor. AB Komisyonu'nun önerisine ilişkin karar AB Konseyi tarafından nitelikli çoğunluk esasına göre alınıyor.⁶

Üçüncü kriterde belirtilen AB-müktesebatı (Acquis) 35 başlık altında toplanmış bulunuyor. Başlıklara ilişkin müzakerelerin hazırlığı amacıyla bir yıllık bir tarama süreci (screening) kararlaştırıldı: Komisyon önce her müzakere başlığı için AB müktesebatını ortaya koyuyor, Türk tarafı ise ulusal mevzuatını açıklıyor. Böylelikle AB müktesebatının ulusal hukuk sistemlerine aktarılmasında ortaya çıkabilecek sorunlar belirlenmiş oluyor. Tarama sürecinin ardından her müktesebat başlığı için AB Komisyonu tarafından bir "tarama raporu" hazırlanıyor. Bu rapor söz konusu başlıkta müzakere sürecine fiilen başlanmasına dair üye devletler tarafından oybirliğiyle alınacak karara esas teşkil ediyor. Üye devletler ayrıca başlıkların müzakeresine başlanması veya askıya alınmasına ilişkin referans kriterleri (benchmarks) belirliyor ve bunları Ankara'ya bildiriyorlar. Türkiye ise düzenli olarak Konsey'e söz konusu referans kriterlerinin yerine getirilmesi yönünde kaydedilmiş olan ilerlemeler hakkında rapor veriyor.

Kopenhag Kriterleri'nin dördüncü maddesi Türkiye açısından bir güvensizlik faktörü oluşturuyor, zira Türkiye tam üyeliğin gerektirdiği siyasi ve ekonomik kriterleri yerine getirmiş olsa dahi, AB yeni üyeleri özümseme kapasitesinin eksikliğini öne sürerek tam üyeliği kabul etmeyebilir. AB'nin yeni üyeleri özümseme kapasitesinin mevcudiyeti ve ölçüsü Avrupa kurumlarının yapısına bağlı bulunuyor.⁷ Karmaşık ve yeterince şeffaf olmayan karar süreçlerini basitleştirmek ve daha demokratik hale getirebilmek için Avrupa Konvansiyonu tarafından bir Anayasa Anlaşması hazırlandı. Ancak söz konusu anlaşma Fransızlar ve Hollandalılar tarafından yapılan referandumlarda reddedildiğinden henüz yürürlüğe giremedi. Avrupa Parlamentosu'ndaki Alman Sosyal Demokratlar AB'nin yasal kararları uygulama ehliyetinin genişlemeden daha

öncelikli bir husus teşkil ettiğini vurguluyorlar.⁸ Bu görüşe Avrupa Parlamentosu da katılıyor: Anayasa kabul edilmediği müddetçe Bulgaristan ve Romanya dışında yeni üye alınmaması gerektiği ifade ediliyor.⁹ 2007 yılında Almanya'nın dönem başkanlığını devralmasından sonra Anayasa tartışmaları ve Avrupa kurumlarının reformu konularında yeni ilerlemeler kaydedilmesi bekleniyor.

Müzakere Kurumları

Türk tarafı müzakereleri tek elden yürütmüyor, aksine farklı bakanlıkların dahil olduğu karmaşık bir yapı oluşturulmuş bulunuyor. Türkiye'nin müzakere ekibini Dışişleri Bakanı Abdullah Gül yönetiyor. Baş Müzakereci görevini Ekonomi Bakanı Ali Babacan üstlenmiş bulunuyor. Ali Babacan Türkiye'nin AB üyeliğine hazırlanmasına ilişkin çalışmalarda iç koordinasyon ve uyumun yönlendirilmesi ve yönetilmesinden ve kamuoyu ile iletişimden sorumlu AB Genel Sekreterliği bünyesinde çalışıyor. Genel Sekreterlik, daha önce Türkiye'nin AB nezdindeki daimi temsilcisi olan Oğuz Demiralp tarafından yönetiliyor.

35 başlık altında yürütülen müzakerelerin koordinasyonu AB Genel Sekreterliği'nin yanı sıra Dışişleri Bakanlığı AB Dairesi Başkanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Başbakanlık Başmüsteşarı ve Türkiye'nin AB Daimi Temsilcisi'nden oluşan bir izleme ve yönlendirme komitesi tarafından sağlanıyor. Bu amaçla her müzakere başlığı için, ilgili bakanlıkların da temsil edildiği bir tarama grubu oluşturulmuş bulunuyor. İzleme ve yönlendirme komitesi sivil toplum aktörlerine¹⁰ tarama grubu'nun Avrupa Birliği ile yaptığı toplantıların sonuçları hakkında düzenli olarak bilgi aktarıyor.

AB Komisyonu tarafında müzakereler Komisyon'un genişlemeden sorumlu üyesi Olli Rehn tarafından yönetiliyor ve İlerleme Raporu'na ilişkin nihai karar kendisi tarafından veriliyor. İlerleme Raporu ise AB Komisyonu Genişleme Genel Müdürlüğü bünyesinde oluşturulmuş olan Türkiye Masası tarafından hazırlanıyor. Türkiye Masası Türkiye'nin kaydettiği ilerlemelerin değerlendirilmesi amacıyla sürekli olarak AB'nin Ankara Temsilciliği, Türk makamları ve hükümet dışı kurumlarla temas halinde bulunuyor. Siyasi ve ekonomik reformların gerçekleştirilmesi ve müktesebatin üstlenilmesi yönündeki çalışmaları desteklemek amacıyla Avrupa Birliği tarafından Türkiye'ye bir mali yardım¹¹ yapılması kararlaştırıldı: Türkiye 2005 yılında 300 milyon Euro destek aldı. 2006 yılında yardım 500 milyon Euro'ya yükseltildi. Türkiye 2007 yılından itibaren yılda 1 milyar Euro destek görecektir. Mali yardım çerçevesinde özellikle altyapı projeleri ve tarım sektöründeki reform çalışmaları teşvik ediliyor.

Tarama süreci plana uygun yürütüldü

Bir yıllık tarama süreci planlandığı şekilde yürütüldü.¹² Son tarama toplantısı 16 Ekim tarihinde yapıldı. Komisyon beş başlığa ilişkin olarak raporunu verdi. Diğer başlıklara ilişkin raporlar bir sonraki yılın ortasında hazırlanmış olacak. Komisyon Bilim ve

Araştırma başlığı altında müzakerelerin açılmasını ve geçici olarak kapatılmasını¹³ önerdi. 2006 yılının haziran ayında Avrupa Konseyi Bilim ve Araştırma başlığına ilişkin öneriyi kabul etti. Ancak bu alanda neredeyse hiçbir AB yasası mevcut olmadığı için bu girişim sadece sembolik nitelik taşıyordu. Diğer başlıklarda müzakerelerin başlatılması için gerekli koşulların mevcut olup olmadığına ilişkin görüşmeler devam ediyor. AB Komisyonu'nun Türkiye Masası Türk delegasyonunu nitelikli bir hazırlık çalışması yapmış olduğu için takdir etti. Türkiye'nin bu konudaki başarısı, ülkenin daha önce de AB ile Gümrük Birliği'ne giriş aşamasında benzer bir hazırlık sürecini yaşamış olmasından kaynaklanıyor. Ancak tarama süreci asıl müzakerelerin durumu hakkında fazla bilgi vermiyor. Baş Müzakereci Ali Babacan 8 Haziran 2006 tarihinde yapmış olduğu basın açıklamasında tarım ve çevre alanlarında ortaya çıkacak yüksek maliyete ve uzun transformasyon süreçlerine dikkat çekti.

Ekonomik gelişme geçer not aldı

Ekonomik verilerdeki olumlu gelişme devam ediyor.¹⁴ 2006 yılının ilk yarısında ekonomik büyüme oranı % 7 ile bir önceki yılın yüksek düzeyini (% 7.4) korudu. Yabancı sermaye yatırımlarında yine artış kaydedildi. Kamu borçlarının geçtiğimiz yıl GSYİH içindeki payı % 57 düzeyinde bulunuyor, yeni borçlanma oranı ise GSYİH'nin % 3'ünden azını oluşturuyordu. 2006 yılı için kamu borçlarının % 60, yeni borçlanma oranının ise % 4.5 oranında olması bekleniyor (Kıyaslamak gerekirse: 2001 yılında kamu borçlarının GSYİH içindeki payı % 90.6, yeni borçlanma oranı ise % 16.5 düzeyinde bulunuyordu). Böylelikle Türkiye Avrupa Birliği'nin yakınsama kriterlerine yaklaşmış bulunuyor. Bu kriterlere göre yeni borçlanma oranı GSYİH'nin azami % 3'ü, kamu borçlarının ise GSYİH'nin azami % 60'ı düzeyinde kalması gerekiyor. Birkaç yıl önce % 80 düzeyinde bulunan enflasyon oranı 2005 yılında % 7.7'ye düşürüldü. 2006 yılı için de tek haneli bir enflasyon oranı bekleniyor. Ekonomik verilere dayalı olarak 2005 yılına ilişkin İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin orta vadede AB içinde rekabet baskısına ve piyasa güçlerine dayanabilecek nitelikte işleyen bir pazar ekonomisine sahip olduğu ifade edilmişti. Barysch (2006:1), Türkiye'nin mevcut Gümrük Birliği dolayısıyla müzakerelere başlama noktasında ekonomik açıdan bazı Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine kıyasla çok daha hazırlıklı olduğu sonucuna varıyor. Artmakta olan cari işlemler açığı ve yüksek işsizlik oranı (Mart 2006 itibarıyla %11.8) olumsuz hususlar olarak nitelendiriliyor. Tarım sektöründeki modernizasyon çalışmalarına dayalı olarak işsizlik oranının daha da yükseleceği tahmin ediliyor. Halen nüfusun % 34'ü tarım sektöründe çalışıyor, ancak bunların Gayrisafi Milli Hasıla'ya katkısı sadece % 12 oranında bulunuyor.¹⁵

Siyasi reformlar konusunda anlaşmazlık

Türk hükümetine reformlar konusundaki kararlılığını sürdürmediği yönünde eleştiriler yöneltiliyor. Avrupa Parlamentosu Dışişleri Komitesi'nin 4 Eylül 2006 tarihli raporunda Türkiye'de insan hakları ve azınlık hakları konusundaki eksiklere ve

ordunun halen siyasi alanda belirgin rol oynadığına dikkat çekiliyor. AB Komisyonu Türkiye Delegasyonu Başkanı Hansjörg Kretschmer ve Komisyon'un genişlemeden sorumlu üyesi Olli Rehn de Türkiye'de reform sürecinin yavaşladığı yönünde eleştirilerde bulundular.¹⁶

Bu eleştiriler muhtemelen Komisyon'un 8 Kasım tarihinde yayınlayacağı İlerleme Raporu'nda da yer alacak.

Avrupa Parlamentosu'nun eleştirdiği başlıca hususlar

Avrupa Parlamentosu tarafından hazırlanan raporda özellikle eleştiri konusu edilen hususu Ceza Yasası'nda yer alan ve Türklüğü, hükümeti veya orduyu alenen aşağılayan kişinin altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmasını öngören, dolayısıyla ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı nitelik taşıyan 301. madde oluşturuyor. Şimdiye kadar açılan davaların çoğu her ne kadar delil yetersizliğinden durdurulmuş olsa da, yazarlar ve gazeteciler mahkeme huzuruna çıkmak zorunda kalıyorlar. Nitekim bir söyleşide Ermenilerin Türk askerleri tarafından katliamına değinen Nobel ödüllü Orhan Pamuk hakkında da dava açılmıştı.¹⁷ Bu yılın 30 Haziran tarihinde kabul edilen Anti-Terör Yasası da eleştirilere hedef oluyor. Yasada terör kavramının çok geniş tanımlandığı ve dolayısıyla yasanın özgürlükleri çok fazla kısıtlayabileceği öne sürülüyor.

Hükümet Kürt sorununun çözümüne ilişkin esaslı faaliyette bulunmamakla eleştiriliyor. Güneydoğu bölgesinin gelişimine ilişkin kapsamlı bir stratejinin bulunmadığı ifade ediliyor. Ayrıca Kürtçe televizyon yayınlarına ilişkin kısıtlayıcı düzenlemeler getirilmiş olması eleştirilere neden oluyor. Yüzde onluk baraj dolayısıyla Kürt partilerinin parlamentoya girme şanslarının bulunmadığı öne sürülüyor. Bunun yanı sıra aralarında Hıristiyanların da bulunduğu dini azınlıkların durumuna ilişkin ilerleme kaydedilmediği, dini azınlıklar için net olarak tanımlanmış bir hukuki statü bulunmadığı ve din adamlarının eğitimine olanak sağlanmadığı belirtiliyor. Ayrıca hukuk devletine ilişkin eksiklere de dikkat çekiliyor. Askeri mahkemelerin sivillerin yargılanmasına ilişkin karar yetkileri olduğu ve ordunun siyasi alanda halen çok güçlü durumda bulunduğu ifade ediliyor.

Eksiklerin başlıca nedeni: Adli ve askeri alanlardaki ısrarcı güçler

Eleştiri yaparken göz önünde bulundurulması gereken hususlardan biri de hukuk devleti ilkeleri doğrultusunda yapılacak değişikliklerin uygulanmasında yasal düzenlemelerin tek başına yeterli olamayacağı, hakim ve savcılarının da "yeni ruhu" özümsemeleri gerektiğidir. Ancak adli makamlar halen kendilerini "karşıt düşüncede olanlara kararlı bir şekilde müdahale eden, savunmacı devletin parçası olarak" görmekte (Gottschlich/Zapticioğlu 2005: 141) ve ifade özgürlüğünü dar sınırlar içine sokmaktadırlar. Bu nedenle 301. maddeye (Türklüğün aşağılanması) dayalı olarak açılmış mantık dışı davalar, Avrupa Birliği karşıtı avukatların Avrupa'da "Türkiye'nin

itibarını zedelemek ve ülkenin Avrupa'ya yabancılaşmasını sağlamak amacıyla" olumsuz manşetler yaratmak istemesine dayanıyor (Kalnoky 24.2.2006, ayrıca bkz. Hughes 2006:13).

Hıristiyan kiliseleri için net olarak tanımlanmış bir statünün mevcut olmaması bir taraftan azınlıkların korunması kavramını kısıtlayıcı bir şekilde yorumlayan yaygın devlet anlayışından, diğer taraftan da dinin devlet kontrolünde olmasından kaynaklanıyor. Devletin en yüksek dini makamı (Diyanet) – örneğin imamların dini eğitimini üstlenmek suretiyle – Müslüman cemaatlerinin özerkliğini kısıtlamakta. "Hıristiyanlara Müslümanlardan daha geniş haklar tanınmak istenmemesi" de bu şekilde açıklanabilir (Gottschlich/Zaptıcioğlu 2005:143). Ancak Ortodoks kiliseleri gerek kiliseleri gerekse din okulları için özerklik talep ediyorlar. Başbakan Erdoğan görev süresinin başında bu isteğe yanıt verileceğini ve Ortodoksların 30 yıldan uzun süredir kapalı olan din okulunun tekrar açılacağını ifade etmişti. "Bugüne kadar bu yöndeki girişimler devletin içinde laikliğin tehlikeye düşmesinden endişe eden kişiler tarafından engellendi" (Schlötzer 16.09.06).

Ordunun esasen Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasını desteklemesine rağmen bazı çevreler buna bağlı olarak meydana gelebilecek bir güç kaybından endişe ediyor.¹⁸ Ordu kendisini Türkiye'de demokratik istikrarın güvencesi olarak kabul ediyor ve halkın nezdinde büyük itibar görüyor. Bu nedenle AB'ye tam üyelik yolunda yapılan yasa reformlarının Türkiye'yi teröre karşı gerekli mücadelede zayıf düşürdüğü yönündeki düşünceler de oldukça yaygınlaşmış bulunuyor. Ordunun içindeki sertlik yanlıları 2004 yılından beri PKK terörünün tekrar alevlenmiş olmasının bu tezi kanıtladığını belirtiyor ve halktan da giderek daha fazla oranda destek alıyorlar. Böyle bir ortamda – hükümetin bir yıl önce açıklamış olduğu – diyalog girişimleri de haliyle sonuçsuz kalıyor.

Reformların yavaşlama nedeni: Dört yılda sekiz reform paketi

Reformların yavaşladığı yönündeki iddialara verilecek yanıt, son yıllarda görülen hızlı reform sürecinden sonra belirli bir yavaşlamanın normal karşılanması gerektiğidir. Türk hükümeti müzakerelerin başlaması için gerekli olan yolu büyük bir kararlılıkla¹⁹ hazırladı ("Demokratik yollardan devrim", Schlötzer, 4.10.2005). Ölüm cezası kaldırıldı, Milli Güvenlik Kurulu yeniden yapılandırılmak suretiyle ordunun etkisi azaltıldı, Kürtçe yayın yapan televizyon kanalları serbest bırakıldı ve Birleşmiş Milletler'in Kıbrıs'ın yeniden birleşmesi yönündeki çabalarına destek verildi. Tam üyelik müzakerelerinin başlamasıyla birlikte hükümet çalışmaları tarama süreci üzerinde yoğunlaştı. Türk yasalarının teknik açıdan AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmesi elbette son yılların reform paketleri kadar yankı uyandırmıyor.

Olumlu gelişmeler

Mevcut eksiklerin telafi edilmesi yönündeki haklı taleplere rağmen, elde edilmiş olan olumlu gelişmelerin de gözardı edilmemesi gerekir. 2005 yılının haziran ayında çıkartılmış olan Ceza Yasası, tartışmalı 301. maddenin yanı sıra, birçok hususta, özellikle de kadın hakları konusunda olumlu değişiklikler içeriyor. Evlilik içi tecavüz ilk kez suç unsuru olarak kabul ediliyor. Namus cinayetlerinde hafifletici sebepler kaldırılmış bulunuyor. Nüfusu 50.000'in üzerinde olan yerleşim birimlerine kadınlar için sığınma evi açma konusunda hukuki zorunluluk getiriliyor. Ayrıca işkence suçlarına daha ağır cezalar öngörülüyor. Avrupa Konseyi İşkenceyi Önleme Komitesi²⁰ tarafından hazırlanan rapora göre Türkiye'de işkence tamamen engellenememiş olmakla birlikte²¹, eskiye kıyasla çok azalmış bulunuyor. Gözlemciler Ankara'nın işkencenin önlenmesi için yürütmekte olduğu katı hükümet politikasının etkili olduğunu ifade ediyorlar.

Dışişleri Bakanı Abdullah Gül tarafından 12 Nisan tarihinde açıklanan 9. Uyum Paketi de – şayet öneriler eylül ayı sonunda başlatılan meclis danışma kurulu toplantılarını geçmeyi başarırsa – **Avrupa Parlamentosu'nun raporunda belirtilen bazı eksikleri** telafi edebilecek nitelik taşıyor. Uyum paketinde yeni bir Vakıflar Yasası çıkartmak suretiyle gayrimüslim cemaatlerin sorunlarının bertaraf edilmesi öngörülüyor. Böylelikle gayrimüslim vakıflarının taşınmaz edinmelerine ve okul açmalarına da izin verilecek. Pakette ayrıca ordunun giderlerinin bundan böyle Sayıştay tarafından kontrol edilmesi ve askeri yargının kısıtlanması öngörülüyor. Türkiye Başbakanı Tayyip Erdoğan ayrıca 301. maddede değişiklik yapmayı veya bu maddeyi tamamen kaldırmayı da düşünüyor (Turkish Daily News, 23.09.2006).

Kıbrıs engeli

Tam üyelik müzakerelerinin ilk yılına Kıbrıs sorunundaki anlaşmazlıklar hakim oldu. Önümüzdeki haftalarda bu konuda bir uzlaşma sağlanamadığı takdirde müzakerelerin devamı tehlikeye girecek.

Anlaşmazlığın nedeni

Türk ordusunun 1974 yılındaki hareketından beri ada güneyde Kıbrıs Rum kesimi ve kuzeyde Türk kesimi olmak üzere ikiye bölünmüş bulunuyor. Yunan askeri hükümetinin Kıbrıs'ı Yunanistan'la birleştirmek amacıyla adada başlatılan darbeye destek vermesi Türk ordusunun Kıbrıs hareketini başlatan nedeni oluşturdu. İngiliz sömürgecilik döneminin sona ermesinden sonra Birleşik Krallık, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs arasında imzalanan Garanti Anlaşması (19.2.1959) tarafların adanın taksimine veya herhangi bir devlet ile birleştirilmesine yönelik girişimlerde bulunmayacaklarına ilişkin hüküm içerdiğinden, Ankara'daki Türk hükümeti askeri hareketi meşru bir müdahale olarak nitelendirdi. Daha sonraki yıllarda adanın tekrar birleştirilmesine yönelik tüm çabalar sonuçsuz kaldı. Son olarak Birleşmiş Milletler

Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından hazırlanan Birleşme Planı'na ilişkin olarak 2004 yılının nisan ayında gerçekleştirilen referandumdan da olumsuz sonuç elde edildi. Türk tarafı tekrar birleşmeyi kabul ettiyse de Kıbrıslı Rumlar buna karşı çıktılar. Bunun üzerine AB 2004 yılının mayıs ayında Kıbrıs'ı tam üyeliğe kabul etti.²² Böylelikle Türkiye için 1995 yılından beri AB ile arasında mevcut olan Gümrük Birliği'ne yeni AB üyesi Kıbrıs'ı da dahil etme zorunluluğu doğdu. Türk hükümeti 2005 yılının temmuz ayında Ankara Anlaşması'nın²³ Uyum Protokolü²⁴ çerçevesinde bu yükümlülüğü üstlenmiş olsa da, bugüne kadar uygulamayı başlatmadı.

Türkiye'nin tutumu

Türkiye uygulamayı başlatmama nedeni olarak Avrupa Birliği'nin de vermiş olduğu sözleri yerine getirmemiş olduğunu öne sürüyor. Buna gerekçe olarak da 26 Nisan 2004 tarihinde Avrupa Birliği Konseyi toplantısında hükümet başkanlarının Kıbrıs Türk kesiminin adanın tekrar birleştirilmesine ilişkin referandumda olumlu oy kullanmış olmalarının ödülü olarak "Kıbrıslı Türklerin izolasyonunun sona erdirilmesi ve bu bölgenin ekonomik kalkınmasının desteklenmesi"²⁵ yönünde ifade ettikleri kararlılığı gösteriyor.

Bu kararı takiben Komisyon Konseyin önerisi üzerine 7 Temmuz 2004 tarihinde iki ticari yardım paketi kararlaştırdı. Ancak Kıbrıs Rum hükümetinin itirazı nedeniyle mali yardımın ilk bölümü ancak 2006 yılının şubat ayında serbest bırakıldı. Doğrudan ticari ilişkilerin başlatılması hususu ise halen tartışılıyor. Kıbrıs Rum kesimi başkanı Tassos Papadopoulos tüm ticari faaliyetlerin güneydeki makamlar aracılığıyla yürütülmesini talep ediyor. Türk tarafı ise bu talebi kabul etmiyor. Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan kısa süre önce Türk Sanayi ve Ticaret Odası'nda yaptığı konuşmada Kıbrıs sorununda bundan böyle başka taviz vermeyeceklerini ifade etti: "AB ile tam üyelik müzakereleri Kıbrıs sorunu dolayısıyla durursa dursun".²⁶ Almanya'nın eski Dışişleri Bakanı Joschka Fischer Türkiye'nin katı tutumunu anlayışla karşılıyor: „Avrupa Birliği Aralık 2003'teki AB Konseyi toplantısında ve resmi olarak da Nisan 2004'teki AB Dışişleri Bakanları toplantısında vermiş olduğu sözleri bugüne kadar yerine getirmemiştir. Bu nedenle konuda meşru bir argümanı olan taraf AB değil, Ankara'dır" (Süddeutsche Zeitung, 27.9.2006).

Avrupa Birliği'nin tutumu

Avrupa Birliği liman ve havaalanlarını Kıbrıs Rum kesiminin gemi ve uçaklarına açması için Türkiye'ye bu yılın sonuna kadar süre tanıdı. Sürenin dolması halinde Gümrük Birliği başlığı altındaki müzakerelerin sürdürülmesi tehlikeye düşebilecek. Bunun yanı sıra tam üyelik müzakerelerinin tümünün askıya alınması da söz konusu olabilecek. Ancak bunun için tüm üye ülkelerin oy birliğiyle karar alması gerekiyor. Finlandiya Dışişleri Bakanı ve AB Konsey Başkanı Erkki Tuornija (Die Presse, 4.9.06) ve Fransa Devlet Başkanı Jacques Chirac da (Euractiv 30.06.06) bu yönde tehditlerde

bulundular. Kıbrıs Dışişleri Bakanı Giorgos Lillikas (Der Standard 14.10.2006) Türkiye'nin taahhütlerini yerine getirmemesi halinde Kıbrıs'ın müzakerelerin devamı için yeşil ışık yakmayacağını belirtti.

Finlandiya Dönem Başkanlığı gerginliğin daha fazla tırmanmasını engellemek için bir uzlaşma önerisi getirdi: Kıbrıs Rumları, doğrudan ticaretin başlatılması yönünde Kıbrıs Türklerine verilmiş olan sözün yerine getirilmesini – doğrudan ticaretin sadece AB denetimi altında Gazimagusa Limanı üzerinden yapılması şartıyla – kabul etmelidirler. Bunun karşılığında Maraş Kıbrıs Rumlarına devredilmelidir. Türkiye de artık tümünü olmasa bile bazı liman ve havaalanlarını Kıbrıs Rumlarına açmayı kabul etmelidir. Bu durumda Başbakan Erdoğan iç politikada böyle bir adımın Kıbrıs'ı tanıma anlamına gelmeyeceğini, sadece gümrük konusuna ilişkin olarak bir uzlaşmaya onay verdiklerini öne sürebilecektir. Diplomatik çevreler uzlaşma önerisinin başarılı olabileceğini belirtmekle beraber, üç tarafın da azami taleplerinde ısrarcı olmayı sürdürme ihtimalinin de söz konusu olabileceğine dikkat çekiyorlar.

Avrupa'nın sorumluluğu

Türk hükümetinin reform politikasını ve Kıbrıs sorununa ilişkin politikasını değerlendirirken kararların hangi bağlam içinde verildiğinin de dikkate alınması gerekiyor. AB'nin Türkiye'nin tam üyeliğine yönelik direnci ve Kıbrıs sorununa ilişkin tutumu birçok Türk vatandaşının ülkelerinin AB'ye üye olacağına dair inancını kaybetmesine neden oldu. Bu nedenle Türk hükümeti seçim döneminde (öncesinde) bağlayıcı bir AB rotası belirlemede zorlanıyor.

Avrupa Birliği'nin direnci

Avrupa Birliği içindeki bazı endişeli çevreler – ülkenin siyasi ve ekonomik üyelik kriterlerini yerine getirip getirmeyeceğinden bağımsız olarak – Türkiye'nin tam üyeliğine sıcak bakmıyor.²⁷ Avusturya geçtiğimiz sonbaharda, müzakere çerçevesine tam üyelik hedefinin yanı sıra alternatif müzakere hedeflerinin de eklenmesini talep ederek, müzakerelerin başlatılmasını engellemiştir. Hristiyan Demokrat Birliği (CDU) imtiyazlı ortaklık önerisinde ısrar ediyor. Buna rağmen Merkel hükümeti müzakerelere onay verileceği yönünde koalisyon sözleşmesinde de yer alan sözün tutulacağını ("pacta sunt servanda") belirtiyor. Fransa Türkiye'nin tam üyeliğine ilişkin olarak yaptığı referandumla yeni bir engel yaratmış bulunuyor. Türkiye'nin tam üyeliğe kabulüne ilişkin kararın referandum yoluyla alınmasının en demokratik çözüm olduğu yönündeki iddia inandırıcı olmuyor. Vatandaşların ne yönde oy kullanacağı büyük ölçüde karar mercilerinin siyasi söylemlerine bağlı bulunuyor. Konuyu somut bir şekilde tartışmak yerine endişeler alevlendirilirse, bu kamuoyuna da yansiyacaktır.²⁸

İç politikadaki durum: Türkiye’de seçim (öncesi) dönemi

Türkiye’nin AB’ye tam üyeliğine ilişkin olarak Avrupa’da yürütülen tartışmalar Türkiye’de öfke ve hayal kırıklığına neden oluyor. Avrupa Birliği’nin Kıbrıs sorununa ilişkin tutumunun adil olmadığı düşünülüyor ve AB’nin Kıbrıs sorununu zaten istekli olmadığı tam üyelik müzakerelerini sona erdirme gerekçesi olarak kullanacağı şüphesini doğuruyor. Ermeni soykırımının inkarını cezalandırmaya yönelik olarak Fransız parlamentosuna getirilen yasa taslağı da öfke yaratmış bulunuyor. Türkiye Birinci Dünya Savaşı sonunda yaşanan olayların yorumunun tarihçilere bırakılması hususunda ısrar ediyor. Bunların yanı sıra Avrupa kamuoyunda İslam dinine toplu halde yöneltilen eleştiriler, Türklerin “Hıristiyan Kulübü’ne” katılma konusunda gerçekten kararlı olup olmadıkları konusunda endişeler yaratıyor. Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyelik yolunda izlediği rotaya verilen destek giderek azalıyor.²⁹ En son yapılan Eurobarometre anket sonuçlarına göre Türkiye’de AB üyeliğine olumlu yaklaşanların oranı sadece % 43 düzeyinde bulunuyor. Bu oran altı ay önce % 55, iki sene önce % 62 olarak belirlenmişti.

Avrupa Birliği’ne yönelik bu şüpheli tutum milliyetçi çevreler tarafından daha da körükleniyor ve seçim döneminde hükümetin Avrupa politikasına ilişkin hareket alanının kısıtlanmasına neden oluyor. Önümüzdeki yıl Cumhurbaşkanlığı ve Meclis seçimleri yapılacak. Kıbrıs konusunda tek taraflı olarak verilecek tavizler rahatlıkla milliyetçi çevreler tarafından ulusal çıkarlara ihanet olarak nitelendirilecek. Bu nedenle “no party dares take a conciliatory role on opening ports to Cypriot vessels” şartı olamamaktadır (Hughes 2006:10).

Sonuç

Avrupa Birliği’nin doğruya doğru genişlemesine ilişkin olarak yapılan araştırmalar, net bir tam üyelik perspektifinin on yeni üye devletteki reform sürecini hızlandırmış olduğunu ortaya koyuyor. Dolayısıyla tam tersini düşünecek olursak, net bir tam üyelik perspektifi mevcut olmadığı takdirde siyasi karar mercilerinin toplumsal dirence karşı reform sürecini sürdürmeleri çok zor olacaktır. İşte Türkiye’deki durumun bu doğrultuda olduğu gözleniyor. Türkiye’nin AB tarafından esasen sürekli olarak dışlanması ülkede AB’ye karşı şüphelerin artmasına ve milliyetçi savların halk içinde giderek daha fazla taraftar bulmasına neden oldu. Hükümet gelecek yıl tekrar seçilme olasılığını tehlikeye atmak istemediğinden, Kıbrıs sorunu konusunda uzlaşmaya gitmiyor ve siyasi reformların sürdürülmesi hususunda da çok temkinli davranıyor. Avrupa Birliği eğer Türkiye’deki reform girişimlerini hızlandırmak istiyorsa, bugüne kadar olduğundan daha net bir şekilde Türkiye’nin AB’ye tam üyelik hedefini desteklediğini belli etmek zorundadır.

Notlar:

- 1) Mannheim Avrupa Sosyal Araştırmalar Merkezi'nde (Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung) "AB Entegrasyonu ve Genişleme" konusunda bilimsel araştırma görevlisi ve doktora öğrencisi.
- 2) Bu kavram yanlış anlaşılabilir, zira gerçekte müzakere yapılmamakta, Avrupa Birliği Türkiye'ye sadece yerine getirilmesi gereken koşulları bildirmektedir.
- 3) http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/turkey/st20002_05_TR_framedoc_en.pdf
- 4) Hükümetlerin AB'ye katılmak isteyen Doğu Avrupa ülkeleri için konulacak koşulları görüştükleri Haziran 1993'teki AB Zirve Toplantısı'nın yapıldığı şehrin adıyla anılmaktadır.
- 5) Bkz. Avrupa Komisyonu: http://ec.europa.eu/enlargement/turkey/key_documents_en.htm
- 6) Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalyan'ın 29'ar oyu, İspanya ve Polonya'nın 27'şer oyu, Hollanda'nın 13 oyu, Belçika, Yunanistan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Portekiz'in 12'şer oyu, Avusturya ve İsveç'in 10'ar oyu, Danimarka, Finlandiya, Slovakya, Litvanya ve İrlanda'nın 7'şer oyu, Letonya, Slovenya, Lüksemburg, Estonya ve Kıbrıs'ın 4'er oyu, Malta'nın 3 oyu bulunuyor. Nitelikli çoğunlukla karar alınabilmesi için, üye ülkelerin çoğunluğunun onayı ve asgari 232 (321 oydan) oyun karar lehine olması gerekiyor. Bunların yanı sıra üye ülkelerden biri, olumlu oyların AB'nin toplam nüfusunun asgari % 62'sini temsil edip etmediğinin incelenmesini talep edebilir.
- 7) Özümseme kapasitesine ilişkin tartışmalar hakkında bilgi almak için bkz. Müller-Brandeck-Bocquet 2006, Rolff 2006.
- 8) 8. Mart 2006, <http://www.klaus-haensch.de/htcms/presse/pressemitteilungen-2/mehr-52.html>
- 9) 16 Mart 2006 tarihli karar, TA(2006)0096.
- 10) Sivil toplum aktörlerine ilişkin linklere Genel Sekreterliğin sayfasından ulaşılabilir: <http://www.abgs.gov.tr/indexen.html>
- 11) Farklı teşvik araçlarına ilişkin bilgi için: http://ec.europa.eu/enlargement/financial_assistance/index_de.htm
- 12) Müzakere başlıklarına ilişkin bilgi ve belgeler için: <http://www.euractiv.com/de/erweiterung/eu-tuerkei-verhandlungen/article-146142> (18.9.2006).
- 13) Geçici olarak, zira her başlık tam üyelik müzakerelerinin tamamlanmasına kadarki süre içinde –örneğin yeni çıkartılacak AB yönergelerinin başka bir konuda daha uyum sağlanmasını gerektirdiğinde - tekrar açılabilir.
- 14) Bu veriler Türkiye İstatistik Kurumu'nun www.turconomics.de adresinde yayınlanan verilerinden ve Berlin 'deki Türkiye Büyükelçiliği'nden temin edilmiştir, <http://www.tcberlinbe.de/de/wirtschaft/wirtschaft11.htm>
- 15) Türkiye'nin tarım sektörüne yöneltilen koşullar Avrupa Komisyonu Ankara Temsilciliği tarafından yayınlanan AB Türkiye Görünüm dergisinin Mayıs/Haziran sayısında yer almaktadır, <http://www.deltur.cec.eu.int>
- 16) Avrupa Parlamentosu'nda 20 Haziran 2006 tarihinde yapılan konuşma.
- 17) Uluslararası Yazarlar Birliği PEN gazeteci, yazar ve yayımcılara karşı açılmış 60'dan fazla dava bulunduğunu belirtiyor.
- 18) Ordu ve siyaset ilişkisi için bkz. Özdemir 2006.
- 19) Sekiz reform paketinin kronolojik ve tematik bilgileri Türkiye'nin Berlin Büyükelçiliği'nin sayfasında yer alıyor.
- 20) <http://www.coe.int/defaultDE.asp>
- 21) Bkz. AI 2006 Yıllık Raporu, Rapor 2005 yılı sonuna kadar olan dönemi kapsıyor.
- 22) Kronoloji için bkz. Ker-Lindsay, güncel sorun için Kramer 2006.
- 23) AB ve Türkiye arasındaki Gümrük Birliği'ne ilişkin sözleşme.
- 24) (2005/672/EC)
- 25) http://ec.europa.eu/enlargement/turkish_cypriot_community/index_de.htm
- 26) Bkz. Erzeren 2006.
- 27) AB'nin sınırlarına ilişkin tartışmalar için bkz. Bundeszentrale für politische Bildung,
- 28) Avrupa vatandaşları AB'nin genişlemesi konusunda toplu halde belirli bir olumlu veya olumsuz tavır içinde bulunmuyorlar. Eurobarometre 64 tarafından yapılan bir ankete göre, 25 üye ülkede ankete katılanların % 49'u önümüzdeki yıllarda AB'nin genişlemesini istediklerini belirtirken, % 39'u genişlemeye karşı çıkıyor. Anket sonuçları ülkelere göre büyük farklılık gösteriyor. Yunanistan'da genişleme yanlılarının oranı % 74, Slovenya'da % 74, Polonya'da ise % 72 düzeyinde bulunuyor. Avusturya, Lüksemburg, Fransa ve Almanya'da ise ankete katılan her on kişinin altısı genişlemeye karşı çıkıyor.
- 29) Schimmelfennig, Engert, Knobel 2006.
- 30) Türkiye'deki tartışmalara ilişkin olarak bkz. H. Aslan, 2005.

Bibliografya:

- Aslan, Hatice** (2005): Hoffnungen und Befürchtungen angesichts der EU. Ein Überblick über die innertürkische Debatte, Friedrich-Ebert-Stiftung, www.fes.de/indexipa.html
- Barysh, Katinka** (2005): The economics of Turkish accession, Centre for European Reform, www.cer.org.uk
- Dietert, Amke** (2006): Menschen- und Minderheitenrechte. Die Türkei und die europäischen Standards, Bundeszentrale für politische Bildung, www.bpb.de
- Erzeren, Ömer** (22.6.2006): Reformstillstand am Bosphorus, www.quantara.de
- Fischer, Joschka** (27.9.2006): Der Preis der Dummheit, Süddeutsche Zeitung
- Gottschlich, Jürgen/Zaptcioğlu, Dilek** (2005): Das Kreuz mit den Werten (Hamburg)
- Hannay, David** (2006): Cyprus, Turkey and the EU: Time for a sense of proportion and compromise; Centre for European Reform, www.cerc.org.uk
- Hughes, Kirsty** (2006): Turkey and the EU. Four scenarios: From train crash to full steam ahead www.friendsofeurope.org
- Kalnoky, Boris** (24.2.2006): Türkische Herrschaftsjustiz, Die Welt
- Ker-Lindsay, James** (2006): EU Accession and UN Peacemaking in Cyprus (Hampshire)
- Kramer, Heinz** (2004): Demokratieverständnis und Demokratisierungsprozess in der Türkei, Stiftung für Wissenschaft und Politik, <http://www.swp-berlin.org/>
- Kramer, Heinz** (2006): Stillstand auf Zypern. Stolperstein für den türkischen EU-Beitritt, Stiftung Wissenschaft und Politik, <http://www.swp-berlin.org>
- Müller-Brandeck-Bocquet, Gisela** (2006): Überlastet ein Türkei-Beitritt die EU, Bundeszentrale für politische Bildung, <http://www.bpb.de> (19.9.06)
- Özdemir, Cem** (2006): Die Armee gehört in die Kaserne. Über das Verhältnis von Militär und Politik in der Türkei, Südosteuropa Mitteilungen 3/2006
- Rolff, Tom** (20.3.2006): Eine Frage der Aufnahmefähigkeit. Debatte zur Erweiterungspolitik, Das Parlament
- Schimmelfennig, Frank/Engert, Stefan/Knobel, Heiko** (2006): International Socialization in Europe. European Organizations, Political Conditionality and Democratic Change (Palgrave)
- Schlötzer, Christiane** (4.10.2005): Verpatzter Auftakt. Kommentar zur Eröffnung der Beitrittsverhandlungen, Süddeutsche Zeitung
- Schlötzer, Christiane** (16.9.2006): Heikle Mission am Bosphorus, Süddeutsche Zeitung

Friedrich-Ebert-Stiftung
Cihannüma Mahallesi
Mehmet Ali Bey Sk. 10/D5
34353 Beşiktaş-Istanbul
Türkei
Tel: +90 212 258 70 01
contact@festr.org
www.festr.org

Verantwortlich:
Bettina Luise Rürup
© FES Türkei, 2006

Im Fokus Türkei veröffentlichte Artikel spiegeln nicht zwangsläufig die Meinung der Herausgeberin wider, sondern lediglich die des Autors.